

ходи ж державної принуки для охорони права використовуються тільки для певних осіб, а не соціальних груп. Ось чому правові норми мають характер загальноприйнятих норм поведінки. Моральні спонукання у суспільстві також постають міцним фактором, котрий зумовлює характер діянь і поведінки особи. Узгодженість права і моральності проявляється у переплетінні способів впливу правових і моральних норм на відносини людей у суспільстві. Зростання ролі переконання і виховання веде до того, що звужується сфера кримінального покарання. Злиття права та моральності в теперішньому періоді не означає послаблення примусово-обов'язкового аспекту діяння правових норм. Правові норми повинності для всіх, незважаючи на моральні переконання кожної окремої людини. У разі, що таких переконань не вистачає, аби забезпечити дотримання закону, то державні органи повинні вжити заходів щодо тих людей, котрі не додержуються закону. У першу чергу це стосується осіб, які неодноразово порушували закон [5].

Отже, мораль є підтримкою права, на етапах його сприйняття, виконання функцій та втілення в реальність. Завдяки моральним нормам держава зміцнює прогресивні норми моралі, котрі, зі свого боку, слугують укріпленню моральній репутації права, і у такий спосіб здійснюється покращення і норм моралі, і норм права. Ступінь моральності права зумовлює ступінь справедливості суспільства.

1. Кравчук М. В. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права: Навчальний посібник. Тернопіль: Карт-бланш, 2002. 247с.
2. Аболіна Т., Надольний І. Мораль // Філософський енциклопедичний словник. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. С. 397. 742 с.
3. Норма права // Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. / О. В. Петришин (відп. ред.) та ін.. 2017. Т. 3 : Загальна теорія права. С. 333.
4. Єлманова О. М. Право та мораль: співвідношення понять в контексті аналізу основних регуляторів суспільних відносин, чинників та наслідків їхнього регуляторного впливу. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 4. С. 89-94.
5. Гетьман-П'ятковська І. А. Становлення проблеми співвідношення та взаємодії права і моралі в правовій системі України. *Часопис Київського університету права*. 2005.

Самотуга Андрій Валерійович

доцент кафедри
загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

УКРАЇНА В МІЖНАРОДНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРАВІ

На сьогодні міжнародне право в умовах стрімкого розвитку міждержавних відносин за певними сферами життєдіяльності народів умовно поділяється, орім такої дихотомічної ознаки права, як на приватне та публічне, на підгалузі, серед яких найбільш сформованими за часом виникнення вважаються міжнародне гуманітарне, торгівельне, морське, повітряне, кримінальне, екологічне, космічне тощо. Не обійшли стороною подібні трансформації й інформаційне право, оскільки здійснення інформаційної діяльності, пов'язаної з останніми етапами інформаційної революції із застосуванням електронних засобів комунікації (радіо, телефон, телебачення, інтернет), передбачає її транснаціональність – відсутність національних бар'єрів для інформаційних потоків, фактично - глобалізацію інформаційних правовідносин, що вимагає відповідного правового регулювання.

Незважаючи на те що в науковій літературі відсутнє єдине розуміння предмета міжнародного інформаційного права, а сам термін не є усталеним, це жодним чином не зменшує важливість його теоретичного осмислення. Як зазначають деякі дослідники, вести мову про кодифікацію міжнародного інформаційного права видається малоімовірним у найближчій перспективі внаслідок особливостей цієї галузі міжнародного права [1, с. 19; 2, с. 41].

Більше того, обговорення галузевого статусу міжнародного інформаційного права, в середовищі як вітчизняного, так і зарубіжного наукового співтовариства, ще перебуває на початковому рівні, що певним чином відображає історично сформоване «запізнювання» міжнародно-правового регулювання порівняно із внутрішньодержавним правом. Підтвердженням цієї тези слугує те, що серед структурних елементів міжнародного права переважний вплив мають його принципи, на відміну від

норм національного.

До міжнародно-правових інформаційних відносин українські науковці пропонують застосовувати як усі універсальні принципи міжнародного права (незастосування сили і погрози силою; невтручання в справи, що входять у внутрішню компетенцію держав; вирішення міжнародних суперечок мирними засобами; обов'язку держав співпрацювати; рівноправності і самовизначення народів; суверенної рівності держав; сумлінного виконання зобов'язань; непорушності державних кордонів і територіальної цілісності держав; поваги прав людини та основних свобод), так і галузеві (вільного (безперешкодного) поширення інформації через кордони; контролю держав над інформаційним змістом (контентом) та обмеження поширення забороненої в міжнародному праві інформації; санкціонування державами інфокомунікаційної діяльності за допомогою регулювання електрозв'язку та телерадіомовлення; раціонального, рівноправного, ефективного та економічного використання обмежених інфокомунікаційних ресурсів; економічного і соціального розвитку народів за допомогою ефективно діючого електрозв'язку; міжнародної взаємодопомоги; підтримання інформаційної безпеки тощо).

Не вдаючись у детальний аналіз міжнародних актів за прав людини загального характеру, в яких інформаційні права визнано одними з фундаментальних прав та встановлено заборону щодо зловживання ними через пропагандистські заходи, а також Окінавської хартії глобального інформаційного суспільства від 2000 р. та Женевської декларації принципів Всесвітнього Саміту Інформаційного Суспільства від 2003 р., вважаємо за необхідне приділити увагу саме галузевим актам, зокрема, ратифікованим Україною.

Першим актом міжнародного інформаційного права є Конвенція про використання радіомовлення в інтересах миру від 1936 р., яка була підписана від імені СРСР 23 вересня 1936 року та ратифікована Президією Верховної Ради СРСР 17 вересня 1982 р з кількома застереженнями і заявами здебільшого, як вважаємо, ідеологічного змісту [3]. Між тим цією Конвенцією встановлювалися заборона і негайного припинення «передачі програм, які, на шкоду доброму міжнародному взаєморозумінню, за своїм характером спрямовані на підбурювання населення будь території до дій, несумісним з внутрішнім порядком або безпекою території будь-якої з Високих Договірних Сторін». І в подальшому в СРСР, навіть за існування телебачення, повноцінний міжнародний обмін інформацією був неможливим, оскільки і радіо, і телебачення виконували суто пропагандистські функції, а радіолюбители вже апіорі зараховувались спецслужбами до можливого антирадянського елемента як потенційні спілкувачі з іноземними громадянами, а бо ж в ліпшому випадку добровільно-примусово, на кшталт творчих спілок були, членами клубів та гуртків при палацах піонерів та «ДОСААФ» з метою їх державного контролю. Також технічними засобами встановлювалися перешкоди для прийому зарубіжних новинних радіостанцій, які здійснювали «антирадянську пропаганду», а до громадян, яким вдавалося їх слухати, застосовували «виховні впливи» чи трудові, освітні, кар'єрні та інші правообмеження за «поширення недостовірної інформації».

Згодом, після закінчення холодної війни залізна завеса, в. т. ч. інформаційна, була зруйнована й інтерес до радіо в частині політичного змісту дещо послабився, поступившись місцем телебаченню. І саме в той час, 05.05.1989 Радою Європи було прийнято Європейську конвенцію про транскордонне телебачення, яку Україна ратифікувала 17.12.2008 із заявою та застереженнями. На підтвердження демократичних принципів свободи самовираження та інформації, яку закріплено в статті 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, вільного поширення інформації та ідей і незалежності організацій радіо- й телемовлення, сторони цієї Конвенції гарантують свободу прийому й не обмежують ретрансляцію на своїх територіях програмних послуг, які відповідають умовам цієї Конвенції. Висуваються також вимоги до програмних послуг, які повинні поважати гідність людини та основні права інших людей, не повинні бути непристойними і, особливо, містити порнографію, неправомірно пропагувати насильство чи спонукати до расової ненависті, а телемовник забезпечує об'єктивне висвітлення фактів і подій та сприяє вільному формуванню думок [4].

Зважаючи на те що суб'єктивне інформаційне право не є абсолютними, міжнародним співтовариством також вжито заходів у сфері інформаційної безпеки – право держав на встановлення правових обмежень. Звідси деякі дослідники виділяють окрему підгалузь міжнародного інформаційного права – норми, що визначають інституційний механізм регулювання електрозв'язку. Міжнародно-правові режими використання обмежених інформаційно-комунікаційних ресурсів, таких як частотний спектр, геостационарна орбіта, номерний ресурс, адресний простір в Інтернеті можна також звести до підгалузі, в якій застосовуються принципи раціонального, рівноправного, ефективного та економічного використання обмежених інфокомунікаційних ресурсів [2, с. 49, 52]. Зазначені правовідносини визначено Статутом міжнародного союзу електрозв'язку від 22.12.1992 [5], ратифікованим Україною 15.07.1994.

Специфічним загальноєвропейським актом щодо захисту приватного життя особи вважається Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних від 28.12.1981, ратифікована Україною 06.07.2010. Метою цієї Конвенції є забезпечення на території кожної Сторони для кожної особи, незалежно від її громадянства або місця проживання, дотримання її прав й основоположних свобод, зокрема її права на недоторканість приватного життя, у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних, що її стосуються [6].

Нинішній етап інформаційної революції, пов'язаною з розвитком глобальних інформаційно-телекомунікаційних мереж, в міжнародному інформаційному праві позначений прийняттям 23.11.2001 Радою Європи Конвенції про кіберзлочинність, яка ратифікована Україною 07.09.2005 із застереженнями і заявами. Конвенцію покладено на сторони зобов'язання встановлювати в національному законодавстві кримінальну відповідальність та вживати інших законодавчих заходів за такі протиправні дії з інформаційними ресурсами, як незаконний доступ, нелегальне перехоплення, втручання у дані та систему, зловживання пристроями, підробка, шахрайство, дитяча порнографія, порушення авторських та суміжних прав [7]. Ратифікувавши цю конвенцію, було внесено відповідні зміни до розділу XVI Особливої частини КК України стосовно комп'ютерних злочинів, а в структурі Національної поліції створено і діє Департамент кіберполіції. Адже одна справа – встановлювати відповідальність за злочини, інша, набагато, складніша, – виявляти, розкрити та запобігати їм.

Нарешті, важливим документом щодо міжнародної співпраці України в інформаційній сфері є Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 черв. 2014 р. На деяких її інформаційно-правових положеннях варто акцентувати увагу.

Стаття 15 «Захист персональних даних». Сторони домовились співробітничати з метою забезпечення належного рівня захисту персональних даних відповідно до найвищих європейських та міжнародних стандартів, зокрема відповідних документів Ради Європи. Співробітництво у сфері захисту персональних даних може включати, *inter alia*, обмін інформацією та експертами.

Зобов'язання обмінюватися інформацією між державами перебачено в таких сферах співробітництва: міграції, притулку та управління кордонами; боротьба з незаконним обігом наркотичних засобів, прекурсорів та психотропних речовин; боротьба з тероризмом; технічне співробітництво; боротьба з кіберзлочинністю. Також передбачено пропагування та розповсюдження інформації стосовно прав інтелектуальної власності, *inter alia* серед ділових кіл та в громадянському суспільстві; широка поінформованість споживачів і власників прав. Кожна Сторона вживає адекватних спеціальних заходів з метою захисту права на приватне життя та основоположних прав і свобод людини, зокрема у зв'язку з передачею персональних даних [8].

Решта положень також стосується вимоги щодо обміну інформацією в різноманітних сферах співпраці, що зайвий раз доводить тезу про комплексний характер інформаційного права у національному та міжнародному вимірах.

Як підсумок, необхідно зазначити, що ратифіковані Україною міжнародні акти в галузі інформації мають на меті не лише адаптацію її національного законодавства, що вже певним чином реалізовано, але й перетворення нашої держави на реального суб'єкта міжнародних інформаційних відносин, зокрема здійснення нею проактивної зовнішньої інформаційної політики, спрямованої на протидію інформаційним спецопераціям як компоненту гібридної війни та захисту її інформаційного суверенітету.

1. Міжнародне інформаційне право : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Шишка О. Р. та ін. ; за заг. ред. Шишки О. Р. та ін. Донецьк : Дмитренко Л. Р. [вид.], 2011. 317 с.

2. Пазюк А. В. Міжнародне інформаційне право: теорія і практика : монографія. Дніпропетровськ : Середняк Т. К., 2015. 446 с.

3. Международная конвенция об использовании радиовещания в интересах мира от 29.09.1936. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_229#Text.

4. Європейська конвенція про транскордонне телебачення від 05.05.1989. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_444#Text.

5. Статут Міжнародного союзу електрозв'язку від 21.12.1992. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_099#Text.

6. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних від 18.01.1981. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326#Text.

7. Конвенція про кіберзлочинність від 23.11.2001. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text.

8. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 16.09.2014. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.